

Lama te tontentə cəsu

Lama

Lama te tǝntǝntǝ cǝǝsu

Les histoires descriptives en lama

Textes issus de l'atelier des écrivains

Illustrations adaptées du CD “The Art of Reading”
(2001 SIL Internationale)

Association Culturelle pour la
Promotion de la Langue Lama
(A.C.P.L.L.) BP 33 Kantè

1er édition, 1er triage, 500 expl.
4e trimestre 2012
© 2012, ACPLL et SIL Togo

Yəra naul təntentə

Yər nəer ka wε k'a yaa-ı sε Kəku, ka ı ci mul. Kəku ñı raantə səsεε nəer-ɔ ı lε wε loor. Ayuku nəŋkur ı raa ñı tal wontə na lε loor lε tiu na, ı wal hεε yapə. Nı Kəku wε loor cal, ŋku ı raa ñı lakə n'ı talu wontə na, Kəku ñı sun-ı wontə yapə. Ayuku ŋku Kəku ta sən-ı wontə yapə, wise Kəku na ı warasə awɔr. ı kpər wontə yapə n'ı kpa ı loor, ı rε na Kara.

Wise Kəku kər ı raa warasə ka kutəkun hin nul na sə huru. Nnə n naa mul, n naa ı ñəntə. ı ləsə warasə n'ı wεdə huru k'ate, n'ı yaa yo nəŋkar n'ı tam-ka sε ka kan n'a kaal. Əən'ɔle ka-l təŋkə-ı. Ka-l təŋkə-ı wontə na, ı kpalsə-ka na awɔr ndə taa, ı wεdə huru na, dən'ɔle yo ŋka na huru k'ate, ka su, ka ko sε mə hii huru, mul ñı ko sε: « Ñəl n'n na ar wε ku taa. » Mul na ı ñəntə, ŋku ı tem warasə ləsɔ kan'ı wεdə huru. U hom wontə na, loor ci wɔsə n'ı kan kpaste ayuku taa, n'ı wɔsə ı raa ñı rεε, a sir-ı s'ı wal Kantε.

Wise ı su warasə ñı-n yo ŋka, wa wal tuv ka parci taa. Əən'ɔle ı raa ñı tam sε ı ta kan ı warasə nsə, ı cina rεtu-sə. Kan'v wı ı raal taa n'ı tam sε: « Paa yo ŋka ta wε lɔ, mə na-ka. » ı wɔsu rəhεε rəhεε n'ı na k'awɔr n'ı kpa-ka, n'ı wan-ka sucana tε, n'ı tam s'a ru-ka, sε mul kəna.

Kanı sɔcana tam sɛ ka mɩl wɔ? Ɖɔn'ɔlɛ a sir sɛ:
« Ka mɩl warasɛ kɛna. »

Sɔcana rɔ-ka. Ɖ hom, ka ci na ka ri, na ka raa ñi wa tal. Ʃ raal wal n'i sir sɔcana, wa tɛl yo sɛ fɛ n'a hu. Ʃ raa loor ci wɔtɛ n'u kpɛr wontɛ na, a wɔsɛ Kɔku. Kɔku sir s'i ta na warasɛ.

Ɖɔn'ɔlɛ a mav-i fɛn'i sir sɛ yo sɔ-na huru, ama, yo ŋka sir sɛ ka sɔ huru, nnɔɔn warasɛ tan ku taa. Kɔku raal ko sɛ: « Mɛ laar Kɔku sɔ-na warasɛ. »

Ɖɔn'ɔlɛ loor ci tam sɛ wa rɛtɛ-sɛ. Wa ci kpa naa n'i wɛtɛ n'i rɛtɛ fɛn'a yɛv Kɔku. Ʃ ci rɛ n'i sɛv. Kɔku wɔtɛ na ɪ nɔ sɛ kɔhɛn mɛ ci sɛpa, mɛ ra tasɛ mɩlɛm, mɩlɛm ta sar, mɩlɛm t'ɔna a hiuku sɛm. Kɔku yɛv mɩlɛm n'i kpa hakur.

KOUWI Yao

Ñempu waɗe ñantə

Mə kiɗinkiɗin ñempu waɗe ka Lema kuru taa. Səmp'ona mə laɗ mɔsəm se mə walɗ lema kuru taa se mə səm. Mə wal mə na loormaldə mə sir-i. Ayuku ŋku mə re na, ku kampa ku tal wontə na, loormaldə ñi tal-m nnɔɔn u we atɛɔ rəmantəmantə. Nnɔɔn mə yal tem-m tutə sau mə tu. Loormaldə tal wontə na, mə yal seɛ-m s'u lapa, se mə wal sartə. Mə wusən-i s'i cɔ sartə rərə.

Mə kpa mə cɔ loor taa ni loormaldə kpa i loor awɔɔɔ, ni ra re. l tal wont'ɔ sansə rəwetəndə na, i yau sansə n'i rə loor taa. Fən'i kpa i loor awɔɔɔ, rə misə awɔɔn yapaar rɛɛ, rə

wutu kələ. Əə tal lama lauy t'ə wontə na, də
nəən yapaar we akontəlasə ka tən. Mə kutihuđi
taa makə kalkalkal se cafutv lu tēē. Əə rē rən'ə
wontə na, rə pasv kələ tən. Əə wala rə tal alaci
t'ə wontə n'a si weer tēē na, mə hu se mə ñəntə
kpəra kələ. Əə tənke rə li wontə na, fe mə na
kələ se səmp'əna v we rənaa.

Hal mısə talv akpaya naatisi na, də tal
lema tetə taa. Ñəmpv taa na, v ka we kaadə.
Looya kərv tēena, wən ka we yapaar taa, ama,
loorməldə ñi ci sartətı kəna, ı car ı tē rə tal
alafia ka Lema kərv taa. Ayuku ŋku a wan-m
apv lem nə na, mə səndə wolən kəna mə ñəlv,
wontə rēē na, pə kərv pə yakə, n'v kpər nafatə
ka tən. V kunti n'v we se pə na m'əna ka pə lakə
ren səmpə.

Lema taa hən na, rēēsə nusən rəman
n'əŋkəma pə pısv se wa səm dəsam. A kalv-m
kəna, n'a wlv-m sartə awɔi taa. Mə wvsə kan
Kantə-ə wont'ə mə kərv taa na, mə ləvtə mə
raana ka wontə tən mə naa-tə na, na wontə mə
tv-tə ka, mə takə tv-tə ra tē na. Lema Kərv sar
paaa.

NAHANDJADE Tertius

Nandjir taa ñəntə

Mə ci ka wε məesin ka tɛmpə. Ñi wε tenən ka nte nte: məesin cəhulmən, na cipinin, na cəsemən. Siwaav ka wε ñi taa, na ku fəntə ka rəcuwa.

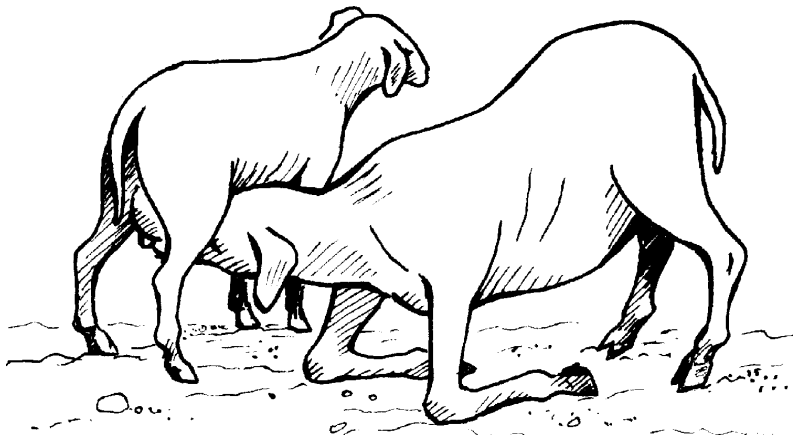
Məesin nñi, nnɔɔn ma ci-na ñi nandjir. Ayuku neŋkuv mə kan sε mə wan-ñi hɔrv taa sε ñi tu aniko ñitə. Mə tal wont'ɔ hɔrv ŋku taa na, mə yeu-ñi kpelɔ rεε, mə wal mə cɔ tu kidjɪ ni mə sεε ñi rεε-ɔ tən.

Mə məesin nñi taa neer ka wε k'a yaa-ɪ s'Amaadə. ɪ kpər kaləmpanɪ ka tən. ɪ rəndə taa pə nuw rəkav. Amaadə ñi sɪ ɪ raana wa wal afal neer sɪw taa, wa tuku ɪ mələ. A ka yaa yər ñi s'Atarv kəna; ɪ wε ñan ka paa. Yər ñi na məesin nñi səmp'ɔ wontə na, ɪ run-ñi, n'i kaaku rəhεε rəhεε s'i kan n'i kpa-m.

Mə na-ı wont'ɔ wolən ka ı kən na məsin na,
mə paasə sev kələ ren ka tən. Mə se mə nantə
makə. Mə kusə mə na afal ka mə war'ɔ ı pasu
tən na raadə ka rəwasəwasə. Mə kampa mə ka
tən-ɔ wontə na, mə pə pısu se mə se, mə fetə.
Afal ñı kpa-m n'ı natə-m mapə ka sartə ka tən,
mə tekə-ı se mə səpa fe n'ı yev-m.

U sin ayuku ŋku mə pə sɛɛ mə məsin rɛɛ-ɔ
ril. Mə tɛɛsu təntəntə ntə n'v han̄ku mə t'ɔ paaa.
Mə ra sɛɛ-tə ayuku nɛŋkɔr.

ATOUTE M.

Ayuku yapə ka Kacala kəru taa

Mə yal ci wontə wətər kəna Kacala ayuku taa. l ñaru kəkarasə kəna n'i wətu ku taa.

A yaa ayuku ŋku sɛ weləmpa. Ku yakə Tɔm rɛɛ-ɔna. Ayuku wɛ kəru hɛku t'ɔna. Ku taa hən na, a maa haŋkaya ka naal. A wətu kudəmər tɛɛ-ɔ naa nantə, n'afa nantə, na mɛəsi nantə, na wənn nantə, na haasə nantə.

Nendəl tɛɛ hə na, sampermana wətu wa wontə ka ku-l tɛɛ. Wa wətu pəsaan, na tekən, na pantalasə, na nahəntəna. U yev yalaa kpatər wa-l wɛ cukun tɛɛ-ɔ tempə, wa-l wətu tətən. Sələm, na maan, na wətətən, na hɛɛ, na tihin,

na rihaatə ka utə n'ute. Maṅkuna tan nɔ k'atam.
Nempar cakə ñi tɛɛ ni wa wɛtu citi, na yasə,
na sərapi, na məmala. A maa nampu nɛŋkur-ɔ
cəkɔɔlu k'ayuku ŋku lekɔ taa.

Wompa haru wɔtə na, wa-l lakə təmər ka
ŋku t'ɔna. Yal nɛɛr maa lɛ tɛla nampu k'ayuku
ŋku lekɔ rərə, lɛ ñaru yalaa n'apala wa wontə ka
rənaa. Kacala ayuku ŋku wɛ yapaar ndə rɛ na
Kara na, dɛ nɔ kəna.

Weləmpa ñi yakə paaa, wontə rɛɛ na, yəra
kɔn tempə tempə wa yakə kpɛna ka ku taa. Wa
yakə camɪ, na cakɔsin, na wənn. Yalaa nempar
kɔn wa yakə mɛla, na maan, na waməla, na
katərəm, n'afe, na tətən tətən. Ðaan dʒaanu
wontə na, yər sə yər kpoolu ɪ wontə kələ n'ɪ
kpoon. Mpar si looya, mpar walu naasə.

Kacala ayuku ŋku a yaa-ku sɛ weləmpa na,
ku sar paaa.

TAGBATE Joseph

Hako ñəntə

Ðel curi rɛɛ mə ci yaa-m sɛ mə sʊ aluku mə kpa ɪ cakɔɪsin ka hiu mə rə-ñi aluku ŋku taa, s'i walɔn-ñi Ñamtu t'ɔ wɛtu s'i yau hakui; wontə rɛɛ na, hako ñuta, n'i ci s'i rɔɔn ɪ sun n'i hoŋku rempɔ.

Ðən'ɔna mə wɔsə mə ci sɛ hako hən na, a haru ka sənɔ? Kan'i sir-m sɛ, hako sən har-ka, n'n nu ka lələn na, n kaa akəkaav ka nɛla, sə fən'n kan n ti titim. N ti titim s'u kpər wontə na, n sɛv min. N sɛkə min n'u kpər wontə na, n paasə teen wɔpə. Nnə teen wɔpə kpəra, n

honku rempɔ kələ. Dɛmpɔ tun honku mpə
t'ɔna, a walɔn harɔcina ka səlhesə s'a tesə-wa
sə harəm mpə wa ka cəlɔ-pə na, pə wɛ pə wɛ,
nɪ pə ta səv.

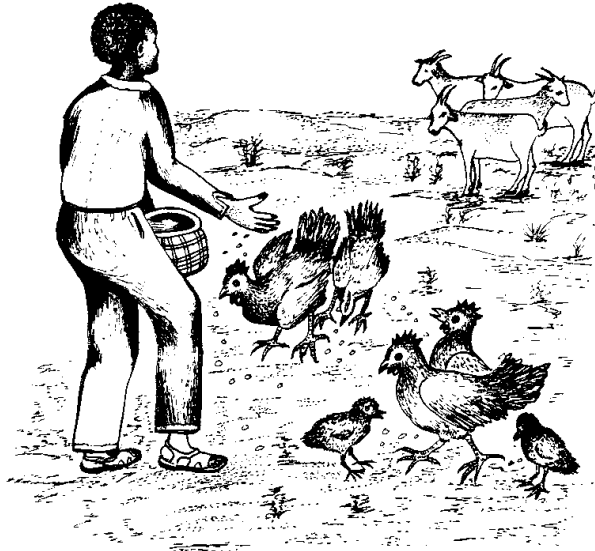
Kidɪnkidɪn tun ŋku nɪ na, hara kpaa
rəman sɛ wa centɪ, wa paasə rəm'ɔ akpaar harv.
Dən'ɔna n ñəlɔ s'n na a harv n centɪ k'ayuku ŋku
na, n wal n'ɪ cəl-n harv. l cəlɔ-n harv ka wontə
na, n wal n'n ci kpamlɪ n'n səm ayuku ŋku a
cəl-n-ku na, ku rɛɛ.

Tə-l wara na, n ci mərəriya nya a kaa s'a
kpɛɛ-ya na. Ayuku ŋku kaa sɛ ku ñɔtɔ wontə na,
a saa sələm n'v cɛɛsən harəm mpə ayuku. A rɪ
mələ ka cakɔ t'ɔna s'a cəl woñɪ səm məla kpɛɛv
ka sartə na, n'ɪ kpɛɛ-ya sartə kpɛɛv ka apɔɔn ñɪ
a kaa-ñɪ na, ñɪ taa, nɪ hara rəsɔ ñɪ wa tɛŋku.
U kaa s'v tal kondɔv ka wontə na, a lav kudəmtə
nt'ɔna n'v rɛ n'v tal tunɔ tɛɔv. A yaa nt'ɔna sɛ
hako.

Albert KOUMORTOUKOUM

Camı risu ñəntə

A yaa-m sɛ Kulɛta Kəna. Mə tɛ wɛ kərə
ŋkar t'ɔna a yaa-ka sɛ Sute. Ka wɛ, n walɔ na
Maŋku, n talɔ kpasətɛ-ɔ wontə na, n tal wo
nɛŋkar-ɔ a lau kutɪlku, n'a rə tiyasə s'v sən looya
n'apipili wa walɔ sartə ka rələɛr, ka tan kaadə,
ka cal. N dɛ kutɪlku ŋk'ɔ wont'ɔ cəkɔ na, n ñəl
na n nawiti rɛɛ, n na məmala k'a sɪ-ya tempə n'a
wetɔ.

Nnə n tal dənaa, mə tɛ-ɔlɛ. Mə wɛ rən'ɔna
mə ci na mə ri wa cal. Mə ci ci akandə yər-ɔna
ɪ risu camı, na cakɔsin ka paa. Nnə n tal mə tɛ,
n nakən yəra asw nampin hən na, a maa-ñi na
pərikina kəna, n'a lu na kancina n'v citulu mela
mela sə ñəlma. Ʈ yev camı cəkɔɔli, na cakɔsin
wa rəsundə hən na, a maa akandə cal maartə

kəna naav naav. A yaa maartə ntə se lesə.
A maa, n'a lu n'añəsɔ n'a hɔv ñun taa na
məntentə, n'v re n'asetə. Nnə n nawa v we sə
tele anten kəna, n'v sar ñəlv ka paaa. U yev
campisi, na siwisi hən na, a ruku-wal-ɔna alukin
t'ɔ a lee ñi-l na waan takəna.

Nnə v ci s'v hom, campaya ko-na s'a səm
s'v hompa. U yaalu atɛ-ɔ wontə na, mə ci təl ɪ
camɪ, na ɪ cakɔsin dʒɛ, n'i le-wa mələ na
waməla. Wa tuku wontə s'v kpər na, cemən, na
calfalɪ nya tal ruw na, ya ko sɛ: kəkɛ, kəkɛ, kəkɛ.
U yev cakɔsin hən na, yalaa mpa we taa na
wa-l ko sɛ: cakɔɪ, cakɔɪ, cakɔɪ.

Wa ri yala kələ n'a tuku n'v we lələn n'v
we s'v ra kpər. Campisi, na siwisi hən na, mə ci
walv n'i ci wa-l-ɔ hun kəna, kaka wolən. Hun
kum we kaadə. Ayuku nɛŋkur, ɪ kum hun n'i
kɔn, hɔtəhɔtə waal-ɪ n'i hootə, n'i kɔr n'i nɔɔn
ɪ rɛŋkpa nɛsə taa lita. Hun na tuka wa yasə
rinan tən. Na tə tən ñi taa, ɪ car ɪ tɛ n'i risi ɪ
campisi nsə sə rɛ sə kpɔl, sə wɔsə camɪ cəkpɔlɪ.

A kpaa n'a kuv, n'a tuku nantə, a kpaa n'a
wetv, n'a hiuku warasə, n'v sar paaa. Yəra kɔn
mə ci ñi cal wa yakə camɪ ka tɛmpə tɛmpə wa
walvɪ TOKO kɔrən taa rərə.

AGNON Kotri

Acete kɔru

A ləl-m Acete kɔru t'ɔna, mə kpɔɔl ku taa, mə kan yal. Acete kɔru kpɔɔla, ku waal. Acete kɔru ŋku limna kahən Kante kɔru na Mısərəlinɔɔi, Atalɔte na Mısərəkpeɔmɔndə, Kokɔte kɔru n'Akpaau, ɔ yev komte kɔru n'Atipi.

Acete kɔru we nantili ka naatisi. Ny'ɔle Atəsote, kpərute, na huudjire. Mə ci Atəsote nantidjɔ rɛɛ ti kəna. Kɔru ŋku taa we teen ka ute n'ute, ama, teen ñi kəl tɛɛnu na nñ'ɔle: sipisi, semən, komən, telən na maŋkin. Ʋ yev rɛɛsə hən na, sə-l calən rəm'ɔ tən. Nnə n li ntauj tɛɛ, ɔ we sartə, kpɛna ko rinan tən: naan, na mɛɛsin; na wənn, na cakɔisin, na camɪ.

Ʋ yev yəra hən na, wa-l li wontə na, apaala kpa wa hakui na w'alukun na ñi t'ɔ campisi, nɛmpar-ɔ kpacəna na wa rahoma, wa

re sun t'ole haru. Yalaa hən na wa-l re woosə
kəle, u yev nempar wa-l saa tutə kəle wa waala
se wa wan sun taa. Wisi hən na, sə-l misə asenti
t'ona rinantən, nensər re sikul.

Acete kərv taa yəra haru məla, na waməla,
na sena, na simpana, na soka, na maan, na hee,
na rəhaatə ka nte nte. Acete kərv taa we wuroo
ka kuɔəmɔ. Wuroo ŋka si wursi cuŋkusə ka
nantili nya naatisi ree. Kərv ŋku mu aŋkoma ka
paa na ñamtə, na lələn. U kakə mə t'ɔ mə kərv
ree wontə ree na Ase waasə-ku rəyase kəna.

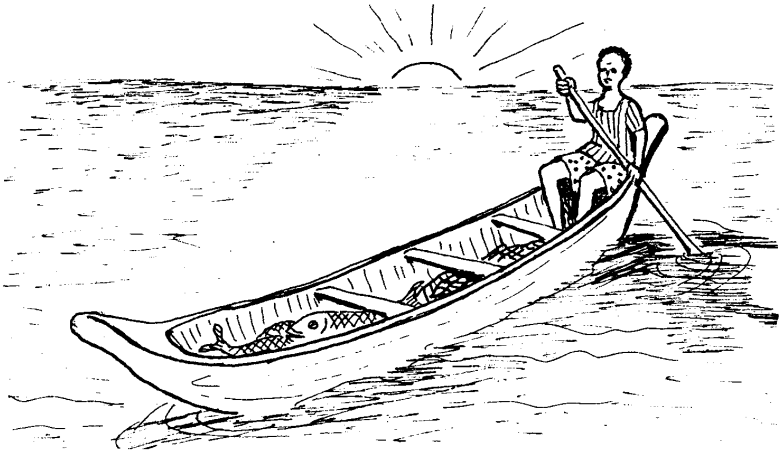
Acete kərv taa yəra laa atirin ñi na,
nñ'ohən: mulim, kəlma n'atətina. Mulim
kutihuɔi kəle se: yər ra piəsə se ɪ məl-m ate.
Ramulim kəna a yaa-ɪ se mulim. Kərv ŋku taa
hən na, Ase səera tufələmñəmpa we ku t'ɔ
paaa. Misə səera we ku taa rərə. Acete kərv
yəɔə kutihuɔi kəle se: Mə cəeta, wontə ree na,
Aceteñəmpa teesən-na kandə ka lama mpa
tən kur ɔfal wa kan Kante kərv taa na.

Woñt ci na, ɪ wəsə n'a wul-ɪ a yaa kərv
ŋk'ɔ Acete na. Ku ta calən Kante parci.

ARATIME Lucien

Apv lem

Mə tal Lema kərv t'ə wont'ə kiđinkiđin na, a wan-m apv lem nə se mə ñəl a yaa wont'ə lem na. Əə ñutən đən'ə wontə na, mə na-pə kəna rəkpelelele ka pə tan nə, pə tan asinə. Əə tal wontə na, đə həər aňəka rəe ka ka-l ten tən, ka-l wə rəyeŋkəyeŋkə. Lem yaal-ka, ka kpəsə tən, v wə s'a ta wə-ka n'a hındə. Aňəka ŋka, lem kan-na-ka səmpə. Əə na looya ka ya-l tan nə, ya walv ya kuu-ka, ya ren-ka kərv taa s'a maa na nampin.

Mə səndə apv lem mpə nə, v lav-m rəyər se mə ta hootə. Mə wı mə taa se lem kələ sən na! Pə tan nə k'atam. Pə wəsv kpetəlkpetəl, pə ko ren ka ten se aseta loor kərv wontə na. Əə wə

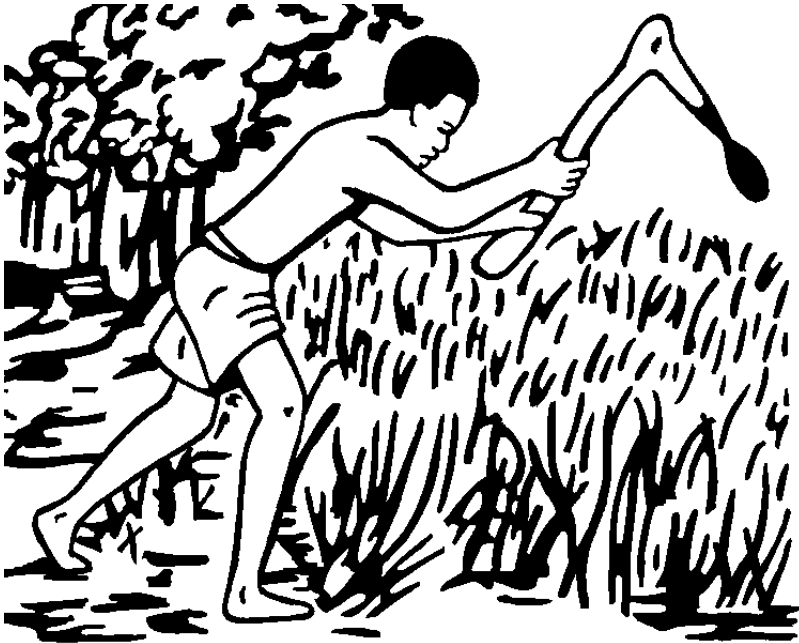
rənaa səmp'ɔ, wontə na, ʋ tasə, mə na kpɪn ka
cəpaan ka ñi-l kaalu lem mpə rɛɛ. Ni wompa wɛ
ñi taa na, wa kpa tuna. Wa kpa tundɪ ndɛr-ɔ rə
kpɔɔl sɛ yər, wa sən rəman, wa kraasə-rə, kpɪlu
ŋku taa. Wompa musə lem nɔ k'añɛŋka rɛɛ na,
wa wɛ afatəlv. Mɪla wɛ wa taa ka wa-l ñəlv
rəcvcv, wontə rɛɛ na, wa ñe ren sala. Nɛmpar
saa tɔnɔ ka wa rɛɛsə taa, wa walv, wa cakə
rənaa, wa tuku, wa lakə asenti.

Ama, ʋ yeu awɔi nɛnyar taa hən, a nakən
yərə wuntə n'asɪma ñəntə kəna, ʋ tan s'a ta ñəl.
Nɛmpar walv rənaa, wa kurv sɛ wa ci sɛ wa laa
apv lem mpə. Wa walvɔn koorən, na naləm,
n'akalalana, na pusina, wa wɛɔv-wa lem mpə
nɔ ka rənaa wa wɔsv wa rɛɛsə taa. Nnə n takə
na apv lem, n wal Lema n'n na-pə.

Gaston NFA

Krapəte kəre ka rempə aluwaatə taa

Krapəte kəre ci kəre ŋkar-ɔna ka ci cuŋku, ni ka we na Kante Atipi kəna na Mɪsərəkreməndə. Nnə n walu ka taa, n lakə kilometa ka hiu na naal. A pə sentu ka t'ɔ rempə aluwaatə talu wontə na. Nnə n tal ka taa, u lau-n piti.

Krapəte yəra ka wa tən hən na, wa ci hara kəna. Neer pə lakə komna təmər. Rempə aluwaatə taa hən na, apaala n'afapisi, wa pə re. U kən hom ka wont'ɔ camkparən ko n'v yaalu ate-ɔ cəkɔ cəkɔ na, apaala, n'afapisi wa tem kuru ni wa yaal wa ñəsa taa. Wa kperu wa

ñəsata yaalu ka wontə na, wa kpa wa hakui na w'alukun, na wa kpacana ni wa kpa sun ñəmpən kələ. Mpar kpa rəmɔ haru, mpar-ɔ akpaya. U yeu nempər hən na, wa-l rɛ wa-l sun t'ɔ haru. Yalaa, na yalaawisi wa pə walu sun t'ɔ lenlen. Wa-l tiki woosə sɛ wa kan wa saa tutə fɛni wa-l rɛ sun taa. Mpar walun hara ka səlɛm, na tutə, mpar walun akpayacina ka tutə, na wompa haru wa-l rəcel na.

Nnə n tal sun cəkan taa, mpar kpaasə kpaɸisi, mpar har afe ni nempər haru mələ. Nnə n wɛ wolən, n nuw cau, cau, cau, cau, a kpaasu kpaɸisi kələ. Wompa haru aɸisi, na mələ na, n kaa s'n nuw kuur, kuur, kuur, kuur. Səm sɛ u sa min kələ.

Misə saa wontə na, yər sə yər fisu teen ñu wɛ siti na, ñu tɛɛ. Mpar re wa fisu sə musina kəna hikər, hikər, hikər. Misə kaa sɛ sə cel wontə na, yalaa kpoon kələ. U yeu apaala, wa tasə haru kaka n'v rɛ n'v raan. Tawundɿ kən wontə na, aɸapisi na sə cina wa kpa rɛɛsə ñəmpən kələ.

Kɔre ŋka sar paaa. Wontə rɛɛ na, rempɔ aluwaatə taa hən na, a tuku n'a ñe. Nnə n pə piɸu haru ka n kuɖəm, n cɛɛru yəra sɛ, wa kan wa sən-n.

AGUE Kokou

Prix : 200 F CFA